

BIBLOS, slovenski servis za oddaljeno izposoj e-knjig

BIBLOS, Slovenian e-Book-Lending Platform

Renata Zamida

Izveček

E-knjige pri nas ni več treba posebej predstavljati, četrtina anketirancev v zadnji nacionalni raziskavi o bralnih in nakupovalnih navadah se je izrekla (tudi) za e-bralce. Ta trend se kaže tudi v slovenskih knjižnicah, kjer so postale e-knjige s pomočjo servisa za oddaljeno izposoj Biblos del redne ponudbe vseh splošnih knjižnic, povpraševanje po njih pa glede na statistične podatke narašča; v letu 2015 je bilo prek Biblosa opravljenih 30.000 izposoj e-knjig, kar je 40 % več kot leto poprej, trend prvih treh mesecev letošnjega leta pa že nakazuje podobno rast izposoj tudi v letu 2016. Pri izposoji e-knjige v knjižnici s stališča uporabnika poteka nekakšna kopija postopkov v analognem svetu, le da ni več potreben sprehod do knjižnice, temveč je storitev prek internetnega vmesnika mogoče uporabiti kjerkoli in kadarkoli ter je za člane knjižnic brezplačna.

Ključne besede

Biblos, e-knjiga, e-knjižnica, knjižnica, elektronska izposoja gradiva, branje, bralne navade

UDK 655.41:004.738.5

025.6:027.8

025.6:027

Abstract

E-books do not need a special introduction in Slovenia; one fourth of the respondents in the latest national survey on reading and shopping habits stated that they were (also) readers of e-books. This trend is also present in Slovenian libraries, where, thanks to the Biblos e-book-lending platform, e-books have become a part of the regular offer of general libraries, and, according to statistical data, the demand for them is growing; in 2015, 30,000 e-books were lent through Biblos, which is 40% more than the year before. The trend in the first three months of this year already indicates a similar growth in lending in 2016 as well. Users view the lending of e-books in libraries as some sort of copy of the procedures in the analogue world, only that they no longer have to walk to the library, since the service can be used anywhere and any time via an Internet interface, and is free of charge for library members.

Key words

Biblos, e-book, e-library, library, e-lending of books, reading, reading habits

Možnost izposoje e-knjig predstavlja mejnik v ponudbi storitev slovenskih knjižnic in izboljšano uporabniško izkušnjo za njihove člane.

UVOD

Slovenske (splošne) knjižnice se zadnja tri leta soočajo z vse obsežnejšim povpraševanjem svojih članov po e-knjigah in dolgo njihovih želja niso mogle ustrezno zadovoljiti, predvsem na področju ponudbe najširšemu krogu uporabnikov. Mreža knjižnic ima v slovenskem kulturnem prostoru tradicionalno izjemno pomembno vlogo, slednja pa se s pojavom novih oblik knjižnih vsebin in novih načinov distribucije spreminja. Prav tako izkušnje iz tujine¹ pa tudi obstoječe izkušnje doma (na primer Mestna knjižnica Ljubljana) kažejo, da je izobraževanje bralcev v javnih knjižnicah zelo uspešen način zblíževanja bralcev z novimi načini branja. Možnost izposoje e-knjig predstavlja mejnik v ponudbi storitev slovenskih knjižnic in izboljšano uporabniško izkušnjo za njihove člane. Ta možnost je bila tudi na pobudo knjižnic uresničena v obliki servisa Biblos (www.biblos.si) in prav velik interes slovenskih knjižnic je pri skrbniku servisa pretehtal pri odločitvi, ali izposoje e-knjig ponuditi v tržni obliki neposredno uporabnikom, v okviru komercialnega modela izposoje in mimo knjižnic, npr. s posebno članarino (po vzoru sistema, kot je npr. Scoobe.de), ali ustvariti javni knjižnični servis in oskrbovati obstoječo knjižnično mrežo (po vzoru sistema, kot je npr. onleihe.net). Od leta 2015 so v uporabo servisa Biblos vključene vse slovenske splošne knjižnice ter peščica univerzitetnih, šolskih in specializiranih knjižnic. Splošnim knjižnicam Ministrstvo za kulturo namenja tudi javna sredstva za nakup e-knjig.

NASTANEK IN DELOVANJE SERVISA BIBLOS

Ideja za platformo Biblos je na založniškem zavodu Beletrina zorela že vsaj od leta 2011. Leta 2012 smo začeli razmišljati o možnostih realizacije, k čemur so največ pripomogli znanje, ki smo ga usvojili, vztrajno padanje cen

potrebne tehnologije oz. programske opreme in prigovarjanje knjižnic ter negodovanje tehnološko naprednih bralcev, pa tudi odzivi na vedno pogostejše organizirana izobraževanja na temo e-založništva in morebitne enotne skupne prodajne platforme za e-knjigo.

S servisom, ki smo ga začeli graditi, smo se zgledovali po pozitivnih tujih izkušnjah in si želeli, da bi Biblos omogočal čim bolj naravno, intuitivno izkušnjo tako založnikom (pri nalaganju gradiva) in knjižničarjem (pri nabavi in administriranju) kot tudi končnemu uporabniku. Prav tako smo želeli ustvariti sistem, ki bi deloval avtomatizirano – tako da knjižnica znotraj sistema sama določi dostopnost gradiva (je avtonomna pri nabavi), uporabnik pa se s svojim že obstoječim geslom »Moja knjižnica«, ki ga je prejel ob včlanitvi v knjižnico, prijavi v sistem (to omogoča poenotenje s COBISS-om), izbira med knjigami, si jih (kjerkoli in kadarkoli) pretoči na svoj bralnik, tablico, osebni računalnik ali pametni telefon, po 14 dneh pa se knjiga zaklene in je spet na voljo za naslednjega uporabnika.

V prvi polovici leta 2013 smo deloma z najeto, v veliki meri pa z lastno programsko opremo in z izključno lastnim finančnim vložkom za testno obdobje lansirali servis Biblos. Testno obdobje je potekalo šest mesecev in od sprva načrtovanih šestih testnih splošnih knjižnic se je predvsem zaradi velikega povpraševanja po sodelovanju ta številka razširila na deset, vključno z NUK-om in vsemi območnimi knjižnicami. V testnem obdobju je potekalo intenzivno druženje s predstavniki testnih knjižnic, ki so bili imenovani v delovno skupino Biblos, največji izziv in usklajevanje pa je zahtevala implementacija Biblosa z nacionalnim informacijskim knjižničnim sistemom za vzajemno katalogizacijo, COBISS-om. Nič manj intenzivne razprave niso potekale o poslovnem modelu Biblosa, saj se pogledi na vzdržnost tovrstnega poslovnega modela med knjižnicami in založniki precej razlikujejo. Kot se je izkazalo v praksi tujih tovrstnih modelov, smo tudi našega nekajkrat transformirali, preden smo prišli do (trenutno) zadovoljivega statusa za vse (poslovni model opisujemo v nadaljevanju). Dejstvo pa je, da je pridobivanje gradiva drugih založnikov v sistem do konca

¹ Napotujem na primer na intervju z direktorico mestne knjižnice v Helsinkih Tuulo Haavisto, ki ga je novinarka Mojca Pišek opravila za časopis Dnevnik: <http://www.dnevnik.si/kultura/knjiga/knjiznica-krepi-drzavljanja-19.11.2014>), in na članek Renate Zamida, objavljen v časniku Delo: <http://www.delo.si/sobotna/v-e-knjiznico-med-dopustom-ali-sredi-noci.html> (14. 8. 2015).

Biblos je prva slovenska spletna platforma za distribucijo e-knjig, ki uporabnikom na enem mestu omogoča izposajo in nakup elektronskih knjig.

leta 2013 potekalo počasneje kot načrtovano prav zaradi poslovnega sistema, ki je bil pisan preveč na kožo knjižnic in za založnike ni bil vzdržen (npr. vztrajanje knjižnic pri enotnem dostopu do vsega gradiva v sistemu ali pri trajni lasti e-knjig).

Biblos je v šestih mesecih testiranj pozitivno preстал vse stresne teste in julija 2013 smo ga lansirali v javnost z naslednjimi besedami:

*Biblos je prva slovenska spletna platforma za distribucijo e-knjig, ki uporabnikom na enem mestu omogoča izposajo in nakup elektronskih knjig. V času testnega obdobja smo članom 10 slovenskih knjižnic ponujali zgolj možnost izposoje e-knjig, s 1. 7. 2013 pa bo sistem Biblos pričel z rednim delovanjem in bo obsegal možnost nakupa bogatega nabora e-knjig slovenskih založnikov ter izposoje e-knjig, s katerimi razpolagajo v knjižnicah. Bralcem doma in po svetu bo Biblos ponudil sodoben in preprost dostop do e-knjig slovenskih založnikov in jim omogočil izposajo ali (in) nakup na enem mestu ter s tem bistveno obogatil njihovo uporabniško izkušnjo. Biblos z zagonom celotnega sistema prevzema mesto **nacionalne platforme za distribucijo e-knjig** ter postaja enoten, nediskriminatoren posredniški sistem med založniki in ponudniki e-knjig v slovenskem prostoru na eni strani in knjižnicami ter končnimi uporabniki na drugi.*

V servis Biblos za izposajo e-knjig se je takoj z začetkom delovanja vključilo 48 knjižnic,² izstopov po enem letu članstva ni bilo. Število vključenih knjižnic smo dopolnili še s testnimi šolskimi knjižnicami (od maja do konca avgusta 2014 smo Biblos testirali na treh gimnazijah (Bežigrad, Ptuj in II. gimnazija Maribor), od jeseni 2014 je možno redno vključevanje srednješolskih knjižnic. V tem trenutku so vse slovenske splošne knjižnice (58) včlanjene v servis Biblos.

2 Pedagoška fakulteta UL, *Območne knjižnice*: Koper, Nova Gorica, Kranj, Ljubljana, Novo mesto, Celje, Ravne na Koroškem, Maribor, Ptuj, Murska Sobota. *Splošne knjižnice*: Trbovlje, Velenje, Žalec, Brežice, Črnomelj, Kočevje, Krško, Trebnje, Jesenice, Radovljica, Škofja Loka, Tržič, Ajdovščina, Idrija, Tolmin, Ilirska Bistrica, Izola, Postojna, Sežana, Cerknica, Domžale, Grosuplje, Kamnik, Litija, Logatec, Medvode, Vrhnika, Lenart, Slovenska Bistrica, Hrastnik, Rogaška Slatina, Metlika, Ribnica, Sevnica, Piran, Ljutomer.

Interes za uporabo servisa Biblos v veliki meri izkazujejo tudi šolske knjižnice

IMPLEMENTACIJA SISTEMOV BIBLOS IN COBISS

Skupni jezik s podjetjem Izum, snovalcem in upravljavcem COBISS-a, ter večkrat izražena nujnost tovrstne integracije so pripeljali do uspešne in skoraj popolne implementacije s sistemom COBISS. Izjemno pomemben prispevek h COBISS-u pa je tudi baza meta-podatkov o e-knjigah, ki jih z večanjem svojega nabora v skupno bazo prispeva Biblos.

Kar se programske opreme tiče, imata Biblos in COBISS tudi več skupnih arhitekturnih značilnosti, med drugimi grafične uporabniške vmesnike, prilagodljivost pri implementaciji zunaj Slovenije in čim manjšo odvisnost od strojne opreme in operacijskih sistemov.

Biblos je prek API-vmesnikov povezan s sistemom COBISS. Izmenjava informacij poteka na naslednjih področjih:

- preverjanje ustreznosti anonimiziranih uporabniških podatkov (za potrebe vstopanja v sistem),
- preverjanje statusa uporabnika (zapadle terjatve, potek članstva ...),
- sporočanje podatkov o prometu (izposoji) posameznih naslovov za potrebe statistike izposoje knjižnic,
- preverjanje obstoječih bibliografskih podatkov za potrebe vnosa in urejanja metapodatkov e-knjig.

Naknadno (poleti 2014) smo vzpostavili tudi vmesnik, ki prikazuje aktualno stanje zalog prek storitve »Moja knjižnica«, in z implementacijo te storitve lahko vsi uporabniki prek portala COBISS vidijo, katere knjige so trenutno na voljo v posamezni knjižnici. Leta 2015 smo uporabo servisa nadgradili z možnostjo predčasne vrnitve gradiva, kar pred tem ni bilo mogoče.

V tem trenutku kaže, da bo glede na dosedANJI razvoj v Sloveniji med knjižničnimi modeli oddaljene izposoje prevladal prav Biblos in verjetno ostal tudi brez konkurence.

Interes za uporabo servisa Biblos v veliki meri izkazujejo tudi šolske knjižnice (od leta 2014 vključujemo srednje šole) in z enotnim prehodom osnovnošolskih knjižnic na bazo COBISS z obstoječe WinKnj bi bila uporaba

**Ob splošnem
javnem interesu so
izjemno pomembne
tudi specializirane
storitve, ki jih nudi
oddaljena izposoja
e-knjig, v tem
primeru Biblos.**

Biblosa mogoča tudi v njih. Sistem za rabo svojih učnih e-gradiv potrebujejo tudi visokošolski zavodi in Biblos jim lahko omogoči ne le vključitev njihove knjižnice, temveč tudi personaliziran ekosistem za semestrsko izposajo izpitnih gradiv, po čemer povprašujejo številne slovenske fakultete, pa tudi manjše, zasebne knjižnice in tuje fakultete.

S servisom knjižnične izposoje Biblos Slovenija predstavlja vzor marsikateri drugi evropski državi, kjer tak servis šele snujejo ali izvajajo pilotne projekte (npr. Velika Britanija, Finska, Norveška),³ ne nazadnje to potrjujejo odzivi iz tujine ter sodelovanje in vabila na mednarodnih srečanjih na to temo.

BIBLOS – SERVIS ZA RANLJIVE DRUŽBENE SKUPINE (SLABOVIDNI, STAROSTNIKI, SLOVENCİ PO SVETU)

Ob splošnem javnem interesu so izjemno pomembne tudi specializirane storitve, ki jih nudi oddaljena izposoja e-knjig, v tem primeru Biblos. Zato je razlog za spodbudo izposoje elektronskih knjig v okviru javnih knjižnic zagotovo (tudi v Nacionalnem programu za kulturo⁴) izražen javni interes za večjo dostopnost specializiranih storitev knjižnične javne službe.

Aktualni NPK navaja vključitev *Knjižnice slepih in slabovidnih* v mrežo javnih knjižnic z letom 2015 in tedaj se je Knjižnica Minke Skaberne tudi vključila v servis Biblos. Za ranljive skupine slabovidnih in tistih z motnjami branja namreč e-knjiga (poleg zvočne knjige) predstavlja tako rekoč edini način osebnega in intimnega srečanja s knjigo. V primerjavi s količino (in visoko ceno) produkcije tiskanih knjig, prilagojenih tej ranljivi skupini, pa bi njihova izkušnja branja dosegla tudi izjemen kvantitativen (in kvalitativen) preskok, zato na tem mestu ne moremo niti mimo vloge in inte-

resa Zveze slepih in slabovidnih, pod okriljem katere deluje prej omenjena knjižnica, da bi obstajal tovrstni javni servis izposoje e-knjig.

Izkušnje uporabe servisa Biblos iz preteklega leta kažejo tudi na rastočo priljubljenost e-branja na bralnikih med starostniki. Po podatkih Mestne knjižnice Ljubljana si namreč prav ta skupina povprašuje po izposoji e-bralnika na dom, saj jim omogoča neomejeno povečevanje velikosti črk, ne da bi se pri tem podrla struktura strani knjige, ki jo berejo. E-bralniki so postali priljubljeno orodje za branje tudi v domovih za starostnike in servis Biblos je vedno bolj dostopen tudi njim (junija 2015 smo izvedli posebno promocijsko akcijo za starostnike). V zadnjem letu smo v okviru različnih tečajev računalniškega opismenjanja starostnikov uspešno izvajali tudi predstavitve uporabe Biblosa.

Osvetliti je treba tudi pozitiven vpliv na (stalno ali začasno) bivačo zunaj Slovenije, saj Biblos z oddaljenim dostopom omogoča stik s slovensko knjigo in slovenskim jezikom tudi vsem zunaj meja Slovenije živečim⁵ ter s tem predstavlja dragoceno povezavo Slovencev po svetu z matično državo in aktualno knjižno produkcijo. Po dostopnih podatkih je izobraženih mladih, ki so v zadnjih desetih letih zaradi zaposlitve zapustili Slovenijo, okoli 20.000, in to so zagotovo potencialni e-bralci del v slovenščini. Prav zaradi povpraševanj v tujini živečih Slovencev je Mestna knjižnica Ljubljana prva omogočila oddaljen vpis članov in s tem uporabo storitev servisa Biblos uporabnikom v tujini, to omogoča tudi knjižnica Škofja Loka, trenutno pa je v pripravi posodobitev, ki bo oddaljen vpis omogočala na podlagi COBISS-a (kar bo omogočal COBISS 3). To pomeni, da si bo ob oddaljenem vpisu bodoči član lahko sam izbral, v katero splošno knjižnico se bo vpisal (ob predhodnem pregledu, katera gradiva knjižnica ponuja svojemu članstvu in v kolikšnem obsegu).

PO E-KNJIGO NA DOPUSTU

Nezanemarljiva prednost oddaljene izposoje e-knjig je torej tudi ta, da je izposoja neodvisna

3 Težave evropskih držav, ki so razvile sisteme javne e-knjižnične izposoje, temeljijo v glavnem na neugodnih dogovorih z založniki. Napotujem na svoj članek v časniku Delo: <http://www.delo.si/sobotna/v-e-knjiznico-med-dopustom-ali-sredi-noci.html> (14. 8. 2015).

4 NPK 2014–2017 je dostopen na spodnjem linku; na e-knjigo se navezuje na straneh 14 in 88: <http://www.mk.gov.si/file-admin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/novice/NET.NPK.pdf>.

5 25 % uporabnikov je v letih 2013 in 2014 servis Biblos uporabljalo iz tujine, leta 2015 10 %.

Nabava gradiva je v domeni posamezne knjižnice, ki avtonomno odloča o naslovih, ki so zanjo zanimivi in bi jih rada ponudila svojim bralcem.

od delovnega časa knjižnice in lokacije člana, kar pomeni, da si lahko uporabnik posamezno e-knjigo izposodi tudi sredi noči ali na dopustu. Ravno dostop s počitnic je po statističnih podatkih Biblosa najpogostejši dostop do e-knjig na Biblosu iz tujine, kar dokazuje podatek, da je bilo med 1. junijem in 31. avgustom 2015, torej v osrednjem počitniškem času, kar 8 % vseh izposoj izvedenih iz Hrvaške. V omenjenih treh mesecih je bilo prek Biblosa skupno izposojenih skoraj 8500 e-knjig, to pomeni, da so si člani slovenskih splošnih knjižnic med bivanjem na Hrvaškem v treh poletnih mesecih izposodili več kot 600 e-knjig. Pri tem tudi zvrst ozorima knjižni naslovi kažejo na to, da je šlo za »dopustniško branje«, najbolj izposojani naslovi so bile namreč e-knjige Joja Nesboja, in sicer *Odrešenik*, *Snežak*, *Brezskrbno*, *Pentagram* in *Leopard*, poleg teh pa še *Angel varuh* Julie Garwood in *Cavazza* Vesne Milek.

POSLOVNI ODNOS SERVISA BIBLOS S SPLOŠNIMI KNJIŽNICAMI

Primeren poslovni model, ki omogoča ustrezno kompenzacijo vseh v transakcije vključenih deležnikov ter trajno sodelovanje med njimi, predstavlja temeljni pogoj za obstoj in vzdržan razvoj servisa Biblos.

Obstoječi poslovni model portala Biblos je bil oblikovan ob koncu leta 2013 v nizu pogovorov s slovenskimi splošnimi knjižnicami in do edine spremembe za knjižnice je prišlo leta 2015 – 30-odstotna podražitev letne članarine za servis Biblos. Cilj poslovnega modela je:

- stimulirati pritok gradiva v Biblos;
- pod sprejemljivimi finančnimi pogoji knjižnicam omogočiti fleksibilnost pri nabavi gradiv;
- zagotoviti transparentnost pri načrtovanju prihodkov založnikov.

V skladu s poslovnim modelom vsaka knjižnica, ki se odloči svojim bralcem ponuditi vsebine prek spletnega portala Biblos, prispeva letno uporabnino,⁶ s katero pridobi možnost

6 Z letno članarino skrbnik servisa krije materialne stroške in stroške podpore knjižnicam, ne pa tudi drugih stroškov dela, investicij v tehnične nadgradnje, izboljšave in promocijo.

uporabe ter upravljanja sistema za neomejeno število zaposlenih v knjižnici, možnost distribucije gradiva svojim članom ter omejen nabor brezplačnih e-vsebin, ki služijo kot osnova za knjižnični e-katalog, ki ga knjižnica nato nadgrajuje s postopnim pridobivanjem gradiva.

Nabava gradiva je v domeni posamezne knjižnice, ki avtonomno odloča o naslovih, ki so zanjo zanimivi in bi jih rada ponudila svojim bralcem. E-knjige je mogoče nabaviti v obliki licenc, ki so brez časovnih omejitev, a so omejene na skupno število 52 izposoj (kar je v primerjavi s tujimi modeli izposoje zelo veliko, saj se povprečno število izposoj giblje okoli 20). Pri zdajšnji omejitvi roka izposoje na štirinajst dni to dejansko pomeni, da je e-knjiga pred iztekom licence lahko dve leti neprestano izposojena, zaposleni v knjižnici pa imajo možnost, da nastavijo večje število hkratnih izposoj, če ocenijo, da je povpraševanje po e-knjigi večje. Pri oceni zanimanja za posamezni naslov jim pomagajo statistični podatki o številu ogledov posamezne e-knjige ter o številu klikov na gumb za izposajo, s čimer se zagotovi optimalno alokacijo virov za nabavo e-vsebin.

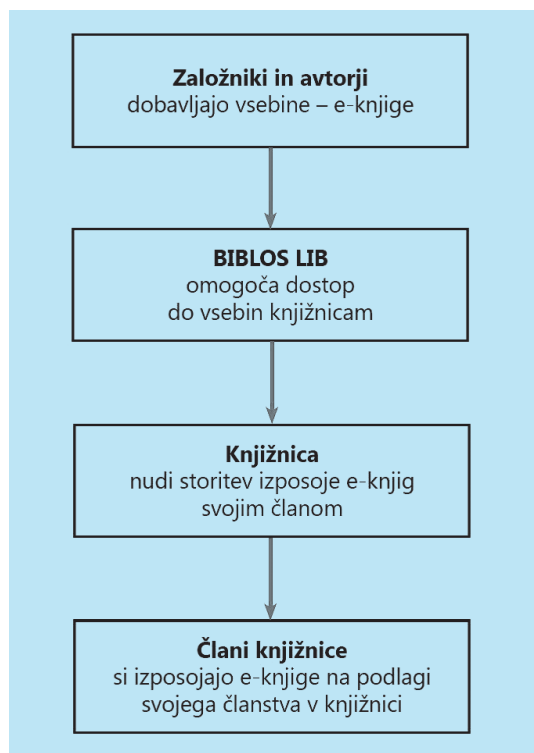
Cena posamezne e-knjige na servisu za izposajo Biblos je enaka maloprodajni ceni knjige v spletni knjigarni Biblos. Izključno pravico določanja cene posamezne e-knjige ima založnik na podlagi cenovnih razredov, ki so določeni vnaprej in se gibajo v razponu od 1,99 € do 99,99 €. ⁷ Vse e-knjige, ki jih založniki ponudijo brezplačno, samodejno postanejo del osnovnega nabora gradiv, ki so vključena v plačilo uporabnine sistema.

Vse vsebine, ki so na voljo na portalu Biblos_lib, so zaščitene pred nedovoljenim kopiranjem in razmnoževanjem s tehnologijo podjetja ADOBE. Vsaka izposoja e-knjige je povezana s transakcijskim stroškom v višini 0,15 €, ki ga krije knjižnica, katere član si je e-knjigo izposodil, vendar se obračun opravi le takrat, ko se izposoja dejansko realizira in ni že predhodno všteta v ceno licence, kar pomeni, da ne prihaja do nepotrebnih vnaprejšnjih finančnih obremenitev knjižnic, ki sodelujejo pri izposoji e-knjig prek servisa Biblos.

7 Večina založnikov se drži nepisanega pravila, da e-knjigi postavljajo med 20 in 30 % nižjo ceno kot tiskani knjigi.

V nadaljevanju so poslovni model in razmerja med posameznimi deležniki razloženi še v grafični obliki, ki pripomore k razumljivosti delovanja portala.

RAZMERJA ZNOTRAJ SERVISA BIBLOS

UPORABNIKI IN STATISTIKE

Dokaz, da je Biblos servis, ki so ga uporabniki čakali že dlje časa, je bil že obisk portala v testnem obdobju, ko ga je obiskalo skoraj 10.000 radovednih uporabnikov.

Javnomnenjska raziskava o uporabi splošnih knjižnic iz leta 2011⁸ je nakazala, da so potencialni uporabniki storitev izposoje e-knjig zahtevnejši člani knjižnic, večina uporabnikov pa se je izrekla, da je izposoja e-knjig manj pomembna knjižnična dejavnost. Zanimalo nas je, ali skoraj štiri leta kasneje to še zmeraj drži, zato smo v drugi polovici 2014 izvedli anketo med uporabniki servisa Biblos, rezultate katere deloma prikazujemo v nadaljevanju, podobno anketo pa bomo ponovno izvedli v drugi polovici leta 2016, saj sta v vmesnem času močno

narasla tako število uporabnikov kot ponudba gradiva (blizu 2000 naslovov e-knjig).

Danes lahko rečemo, da je aktivnih uporabnikov servisa Biblos okoli 8000 (leta 2014, v času ankete, jih je bilo 6500), da prihajajo iz 20 držav, 74 % uporabnikov pa je iz Slovenije. Povprečen čas obiska portala znaša 5 minut. Našo spletno anketo na temo e-knjig in uporabe servisa Biblos je v desetih dneh izpolnilo 250 uporabnikov,⁹ vseh odgovorov pa zaradi prostorske omejitve ne prikazujemo grafično.

Na podlagi odgovorov lahko opišemo povprečnega uporabnika servisa Biblos:

Povprečni uporabnik servisa Biblos je ženskega spola, torej je uporabnica. Za Biblos je izvedela v knjižnici. Stara je med 30 in 50 let, z zaključeno visoko izobrazbo. E-knjigo si izposodi na svojem stacionarnem (osebnem) računalniku in jo nato bere na mobilni napravi, ki je bodisi e-bralnik ali tablica. Izposodi si 1–5 knjig na mesec. E-knjige je poznala in uporabljala že pred izkušnjo z Biblosom, in sicer je največkrat obiskala Amazonov prodajni portal. Slovenske e-knjige še ni kupila. Meni, da bi morale biti e-knjige cenejše od tiskanih in da so slovenske e-knjige drage. Zato si jih toliko raje izposoja. Pri njeni odločitvi o nakupu/izposoji je bistvena možnost predhodnega vpogleda v vsebino, sledita cena in mnenja/ocene drugih. Biblos spremlja na Facebooku in njegovo uporabniško izkušnjo ocenjuje z dobro, 3, predvsem zaradi premalo privlačnih naslovov v naboru. Biblos bo v okviru svoje knjižnice uporabljala še naprej, a višje knjižnične članarine za to storitev trenutno ne bi bila pripravljena plačati.

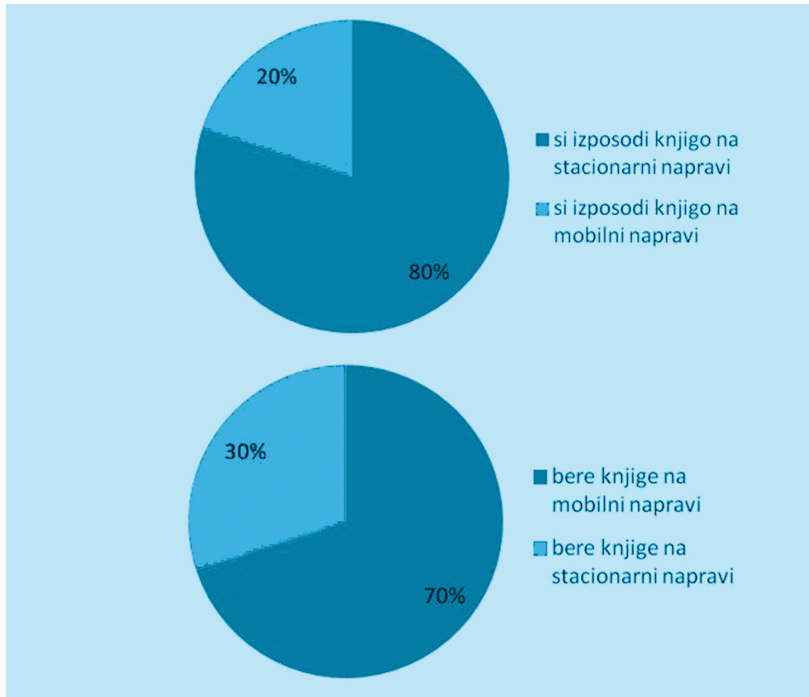
Iz splošne statistike portala lahko razberemo tudi, od kod so uporabniki prišli na stran www.biblos.si, torej kdo so napotitelji. Pri tem se je izkazalo, da jih skoraj polovica vtipka omenjeni URL-naslov neposredno, 22 % jih napoti Google, nadaljnjih 11 % Cobiss, preostali pa Biblos najdejo skozi socialna omrežja in druge kanale.

Danes je okoli 8000 aktivnih uporabnikov servisa Biblos.

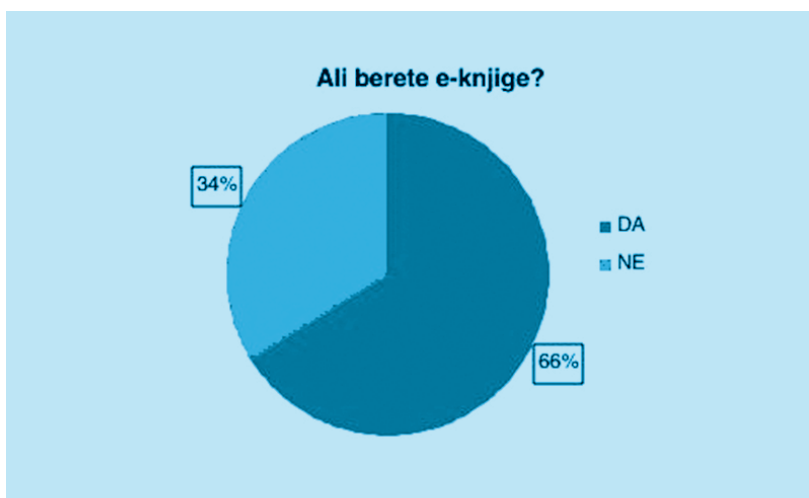
⁸ Interstat, 2011, naročnik: Združenje splošnih knjižnic.

⁹ 67 % sodelujočih v anketi je bilo žensk, starih med 26 in 45 let, 74 % sodelujočih je imelo dokončano višjo ali visoko izobrazbo.

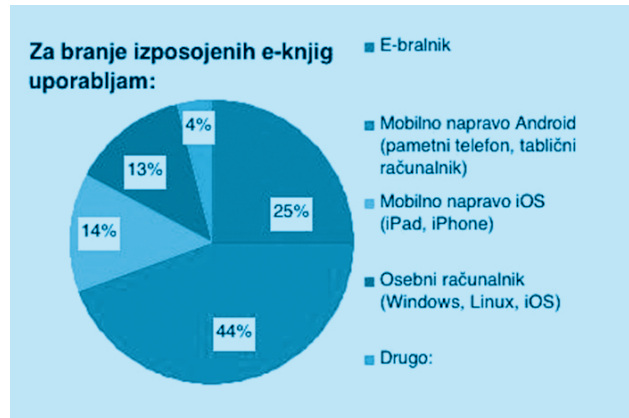
Nadalje podatki kažejo, da si večina uporabnikov e-knjigo izposodi na stacionarnem računalniku (kar je logično, saj aplikacija Biblos za zdaj še ne nudi možnosti za izposajo, temveč je le bralna aplikacija), za branje pa uporablja mobilno napravo (bralnik, tablico, pametni telefon). To slednje je dokaz, kako hitro se stvari na tem področju spreminjajo in kako dovzetni smo pri sprejemanju tehničnih novosti, kajti v testnem obdobju je bil podatek ravno obrnjen v prid branju na stacionarnih napravah.

Od vseh vprašanih je 66 % potrdilo, da bere e-knjige, in polovica od teh si je e-knjigo že vsaj enkrat izposodila prek servisa Biblos_lib, med temi pa prevladujejo tisti, ki si izposodijo 1–5 knjig (teh je 82 %).

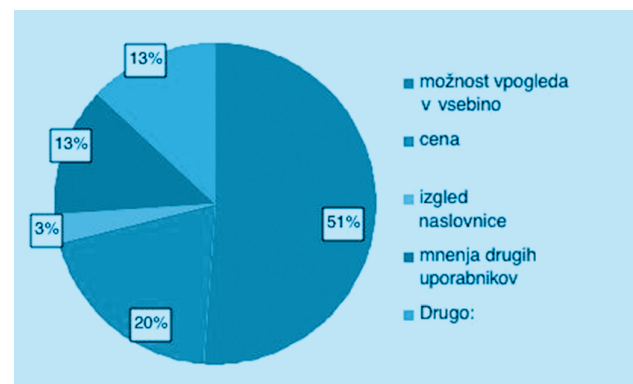

Na vprašanje, katero napravo uporabljajo za branje izposojenih e-knjig, nas je presenetil visok odstotek uporabe e-bralnika (uvrstil se je na drugo mesto za mobilnimi napravami odprtokodnih sistemov), kar dokazuje, da je bila odločitev knjižnic, da v svojo ponudbo vnesejo tudi določeno število e-bralnikov in jih svojim članom izposojajo na dom, dobra.

Na vprašanje, ali so e-knjige brali že pred predstavitvijo servisa Biblos_lib, je 84 % uporabnikov odgovorilo z da, in od teh si je 26 % uporabnikov knjige kupovalo ali si izposojalo na Amazonu.

Na vprašanje, kaj najbolj vpliva na odločitev o nakupu ali izposoji e-knjige, je bila v veliki prednosti možnost vpogleda v vsebino oz. v del vsebine, kar kaže na obravnavo e-knjige kot knjige, ko gre za to, kaj si bo bralec izbral izmed množice ponujenega. Najraje bi torej pobrskal po notranjosti, kot to lahko stori med knjigarniškimi ali knjižničnimi policami. Na e-knjižno razvitejših trgih v odgovorih na taka vprašanja izrazito prednjači možnost mnenj/ocen/recenzij drugih. Da je cena še zmeraj pomemben dejavnik tudi pri nakupu e-knjige, pa kažejo tudi svetovni trendi.

Biblos trenutno ponuja blizu 2000 enot gradiva, pri čemer je zbirka (obveznega) domačega branja ena večjih pridobitev zadnjih dveh let.

Za potrebe priprave pričujočega članka smo preverili tudi statistiko nabave in izposoje pri vključenih knjižnicah, zaradi obsežnih in zanimivih podatkov pa menimo, da ta zahteva poseben prispevek. Zato naj na tem mestu navedemo le, da so v Biblos vključene knjižnice doslej kupile več kot 10.000 licenc za e-knjige in zabeležile skupno že več kot 50.000 izposoj e-knjig prek Biblosa. Trenutno imajo največ kupljenih licenc (blizu 800) na voljo naslednje tri splošne knjižnice: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Knjižnica Domžale in Mestna knjižnica Ljubljana, za petami sta jim kranjska in novogoriška knjižnica s skoraj 600 e-naslovi. V Biblos pa je vključenih tudi deset takih splošnih knjižnic, ki doslej niso kupile niti ene licence; njihovim uporabnikom je na voljo le približno 200 brezplačnih naslovov (Dravograd, Radlje ob Dravi, Slovenj Gradec, Lendava, Ljutomer, Ormož, Mozirje, Slovenske Konjice, Šmarje pri Jelšah in Zagorje ob Savi).

Biblos trenutno ponuja blizu 2000 enot gradiva, pri čemer menimo, da sta bili največji pridobitvi zadnjih dveh let zbirka (obveznega) domačega branja, to je zbirka Klasje, iz katere smo na Biblosu objavili več kot 35 naslovov (vključno s spremnimi besedami) in prisotnost naše največje založbe, Mladinske knjige. Z Biblosom trenutno sodeluje 94 slovenskih založb in samozaložnikov,¹⁰ do konca leta 2016 pa bo na voljo tudi prvih 100 knjig v hrvaščini in tudi nekaj naslovov v angleščini oziroma nemščini.

SKLEP

Svetovni trendi kažejo, da bo izposoja e-knjig dolgoročno predstavljala 50 % trga z e-knjigami in v Sloveniji bo ta odstotek verjetno še višji. Pričakovati je, da bodo slovenski založ-

niki s prodajo e-licenc knjižnicam zaslužili vsaj toliko, kot jim prinaša knjižnična prodaja tiskanih knjig, zato izposojajo e-knjig v knjižnicah v veliki meri že sprejemajo.¹¹ Kot je bilo za pričakovati, je v Sloveniji zaživelo tudi nekaj komercialnih portalov za izposojajo e-knjig (časovno omejen dostop ob neposrednem plačilu uporabnika). Vsekakor pa še nobenemu od teh komercialnih modelov izposoje e-knjig ni uspelo zagotoviti dovolj privlačnega nabora naslovov, zato je knjižnični model izposoje, ki je v javnem interesu in za končnega uporabnika brezplačen (Biblos), še zmeraj najbolj priljubljen.

Izposoja e-knjig v knjižnicah se je kot vsaka inovacija začela na mikroravni (čeprav je že v prvem letu dosegla višje rezultate, kot je bilo pričakovano), v zadnjem letu in pol pa smo lahko spremljali znatno povečanje števila izposoj: leta 2014 je bilo opravljenih 12.500 izposoj e-knjig prek servisa Biblos, leta 2015 že 30.000 in v prvih treh mesecih leta 2016 skoraj 9000 izposoj. Največje število izposoj seveda beležijo tiste knjižnice, ki imajo na voljo najbolj pester nabor e-naslovov, in na prvem mestu po številu izposoj je Mestna knjižnica Ljubljana. E-knjige postajajo za splošno javnost del vsakdanjika, in prav to postajajo tudi za uporabnike knjižnic. To nam je jasno že vsaj od leta 2014, ko se je v nacionalni raziskavi o bralnih in nakupovalnih navadah kar četrtnina anketirancev izrekla (tudi) za e-bralce. Tudi zato je prav, da Slovenija nadaljuje po poti, ki jo tlakuje aktualni NPK, in na institucionalni ravni sprejme in izvaja strategijo, ki bi e-knjige čim hitreje in čim številčneje prinesla v slovenske knjižnice, ob tem pa k čim hitreje rastoči ponudbi e-knjig spodbujala tudi založnike. ●

10 Če naštejemo najvidnejše med njimi: Mladinska knjiga, Cankarjeva založba, Sanje, Umco, Uradni list, Goga, Litera, Beletrina, DZS, Didakta, Sophia, Založba ZRC, Miš, Mladika, Družina ...

11 To ne nazadnje dokazuje tudi vedno večje število prijav slovenskih založb na razpis Javne agencije za knjigo Republike Slovenije za pretvorbo gradiv v e-knjižni format epub.

RENATA ZAMIDA, univ. dipl. nov. in fil., je od leta 2006 zaposlena pri Beletrini. Naslov: Beletrina, Zavod za založniško dejavnost, Borštnikov trg 2, 1000 Ljubljana E-naslov: renata@zalozba.org